

gyermek lelkében, mint órás szóbeszéd. Elhiszem, a kis önző 5—6 éves gyermek fél a cicától, ha egyszer már alaposan összekarmolta, fél a mumustól, ha valaki mumusként már egyszer megijesztette, de az, hogy hallotta, hogy a mumus csúnya és hogy a macska torkos, az felületesen szerzett képzet visszaadása minden «keserű rázkódtatás» nélkül. Nem szabad általánosítani. Olyan kategorikus kijelentéseket megtenni, hogy ilyen meg ilyen korú gyermek fél ettől meg ettől, ily élesen önkényesen elhatárolni még a komolyság álarcát magára öltő munkában sem szabad. Különben is 3, 4, 5, 6 éves gyermekeken pontos, egy-egy éves változást állapítani meg a felfogásban, szintén hihetetlen. Közbevetőleg: egyáltalán nem mondja meg a szerző, hogy hogyan számítja az éveket. Ki a 6 éves? Az 5 éves és 11 hónapos? Vagy a 6 éves és 2 napos? A pszichológia még ebben a kérdésben nem állapodott meg s ép ezért minden szerző külön kiemeli a kor meghatározását. És mindig csak az évek száma, legfeljebb még fiúk, lányok! Helyes az ilyen kitalált felosztási módszer? Hol van itt a rendszeres kutatás? Hol az értelmesség vizsgálata, a gyenge és nagytehetségű gyermekek megvizsgálása s i. t.?! Miért vette a szerző az adatokat a vakoktól, kiségitő iskolákból, a süketnéma intézetekből, a rendes, a normális gyermekektől, ha aztán egyszerűen számba se veszi őket, hanem csak fiúkat, lányokat vizsgál meg évjáratok szerint. Kapott a szerző jó és értékes adatokat, de fel nem használta őket.

A táblázatok (a könyv végén) szintén csak az említett, nem tudományos eljárás táblákba vésett tanui. Végül még az ebben a háborús időben is szokatlanul sok sajtóhibáról szólunk, melyek közül egy-kettőt közlünk mutatóul: *Panstatantra* e. h. *Pancsatantra* (13. l.), *Wunsch* h. állandóan *Wünsch* (13, 30. l.), adatgyűjtő h. *állatgyűjtő* (V. l.) s i. t. A könyv tudományos értékét nem tekintve, feltétlen elismerést érdemel a szerző szép és lendületes stílusa, költői lelkesedése, magyaros, kedves előadó módja. Különösen szép: az «Egy gyermekori meseemlék lélektani elemzése» című fejezet, mely csupa gyönyörködtető költészet, de pszichológiailag teljesen értéktelen. A szerző inkább szépíró, mint tudományos munkás.

Lakatos Pál.

D.: Boróczy Kálmán: A falusi szabadtanítás. Budapest, 1917, Pátria. 99 l., 2 K.

Minden kulturának megbiztosabb mértéke amaz embertömeg nagysága, mely a műveltségnek részese, s annál tökéletesebb a közműveltség, minél mélyebb rétegéig ér el a kiművelendők tömegének. Boróczy könyve az ember kulturlényiségének ezen a nagyon áhított tételén nyugszik, mikor a művelődés forrásaitól távolabb eső földműves érde-

kében kívánja a műveltséget a falura is kivinni. Amennyiben, mint előszavában mondja, csaknem száz ismeretterjesztő előadást személyesen tartott meg, több százat pedig intézett, benne a falusi szabadtanítás gyakorlati ismerőjét kell látnunk, akitől valóban teljes bizalommal tanulhatunk is a falusi szabadtanítás ügyében.

Kétségtelen, hogy a jövő Magyarországnak alakulása a falusi nép műveltségén fordul meg; e műveltség fejlődése pedig a reá fordítandó erkölcsi és szellemi erőtől, a szabadtanítás formájában. Boróczy Kálmán munkája az első irodalmunkban, amely a *falusi* szabadtanítás kérdéseivel különösen foglalkozik. Bár e megkülönböztetés nem merőben új, mégis el kell ismernünk, hogy az ő munkája úttörő a falusi szabadtanításnak különálló eszként való kialakítása és a várositól való elválasztás hangsúlyozása tekintetében. Közvetlenül a falusi szabadtanításra nézve részletekbe menő rendszert dolgoz ki s egy huszonegy órás tanfolyam menetének vázlatát is adja (69—72. l.). Szól az előadókról s a falusi szabadtanítás módszeréről. Könyvének legérdekesebb részei azok, melyek a falusi szabadtanítás nehézségeit tárják fel s amelyeket könyvből nem lehet megismernünk, hanem csak az életből. A magyar paraszttal bánni ugyanis művészet. Ez nem foglalhatik semmiféle pedagógiában s nem magyarázza azt semmiféle elmélet. Boróczy szerint «csakis azokra bízhatjuk a falusi szabadtanítást, akik állandó érintkezésben vannak vagy voltak a falu népével. Ezek tudják azt, hogy első és legnehezebb feladat a nép bizalmatlanságával megküzdeni. Nemcsak a kaputos emberben nem bízik a nép, nem bízik az semmiféle elméleti tudományban, még kevésbé akkor, ha azt papirosból olvassák neki. Azaz a magyar paraszttal csak beszélni lehet, felolvasni neki: kárba veszett fáradság. Vigyáznunk kell a tekintély elvére is. Az igen fiatal ember szavát nem nagyon szíveli meg a falusi polgár. És legerősebb a tudománnyal szemben éppen a jó módú gazda közönyössége» (41—42. l.). Viszont «a mezei munkás és a megélhetés gondjaival küzdő kispazda a leghálásabb. Igazán oly erős e rétegekben a tanulmányosság, hogy vétek, nemzetgyilkos vétek — mondja Boróczy —, ezt fel nem használni» (42—43. l.).

Boróczy tapasztalatai szerint a földművesnek a foglalkozásban hasznosítható szaktudás kell elsősorban, azután szüksége van szövetkezeti, agrárpolitikai és egészségügyi ismeretekre, végül harmadsorban történelmi, társadalomtudományi, kevés irodalomtörténeti, alkotmányismereti stb. tárgyakra; ezek mint jellemképzők szerepeljenek. Szétválasztandónak tartja a szorosan vett tanuló órákat a szórakoztató jellegű, szavallattal és zenével összekapcsolt óráktól. Egy-egy községben évenként négy, legfeljebb hat előadás volna tartandó, egymásután következő vasárnapokon. Az előadóktól nemcsak szervező hajlamot és

szakképzettséget, hanem önfeláldozó munkát is kíván. Gondolataiból kivehető, hogy a nemzetegésért való önfeláldozás érzése nélkül lévő-
 egyén nem lehet alkalmas a falun való szabadtanításra. A falusi emberben egyrészt a hazának még végtelen értéke érintetlen erővel és itt ezzel ellenkező eszmék számára nincs talaj, másrészt az individualistának lelkületében rejlik az, hogy mindennemű eszmék terjesztéseért való személyes áldozathozataltól tartózkodik. Amint a legnagyobb önzetlenség a hazáért harcban való meghalás, éppen ilyen önzetlenség, önfeláldozás és hősiesség a hazáért a nép tanításában, felvilágosításában, művelésében eltöltött élet is. A falu művelődésének munkása csak ilyen életfelfogású egyén lehet. Azt hisszük, hogy Boróczy könyvének olvasásával, minél szélesebb körben való terjedésével szaporodnék az ilyenek száma.

Krisztics Sándor.

Dr. Márki Sándor: Horváth Mihály (1809—1878). Magyar Történelmi Életrajzok, XXXIII. évf. 1—5. füzet. Budapest, Athenæum, 1917., n 8°, 388 l.

A Magyar Történelmi Társulat ez évben ünnepli fennállásának félszázados évfordulóját. Ebből az alkalomból adta ki első elnökének, Horváth Mihálynak életrajzát Márki Sándor tollából. A könyv a leg gondosabb kutatások eredményeül, adatokkal gazdagon meg-
 rakva, szép, folyamatos egymásutánban tárja fel a kiváló történetíró-
 életének minden fejezetét és sok tekintetben érdekli a magyar köz-
 oktatásügyet is. És pedig a legváltozatosabb szempontokból. Horváth,
 akinek minden rosszból része jutott, négy ízben volt nevelő; érzett
 megaláztatásokat s élvezte a vértanu Batthyányi Lajos gyermekeinél
 s Károlyi Pálma grófnónél a jó tanító örömét fáradozásai sikerén.
 Tanárkodott — mint a magyar nyelv, irodalom és stilsztika elő-
 adója — a bécsi Theresianum-«lovagakadémián»; szó volt róla, hogy
 a pesti egyetemre kerüljön. A szabadságharc idején pedig tudvalevőleg
 Eötvös József utóda volt a kultuszminiszterségben, mint az egyetlen
 magát köztársaságinak nevezett kormány tagja.

Márki könyvének egyik, szempontunkból eléggé nem méltányol-
 ható érdeme, hogy egy rövid fejezetet Horváth «Tanügyi politikájá-
 nak is szentel s ebben Horváth intézkedéseit megörökíti. Az új
 kultuszminiszter első dolga, hogy a hadseregtől a kórháznak beren-
 dezett iskolaépületeket visszakérje; az egyetemen hittudományi kar
 felállítására gondolt, a külön katonai nevelést feleslegesnek tartotta,
 egyetem és gimnáziumok számára új tanrendszeren dolgozott, a nép-
 nevelés számára új terveket készített, megkezdte Erdély iskolaügyének
 szervezését, összeválogatta az — Eötvös tervei szerint — poroszországi